

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ

УДК 336.743

Михайло Довбенко, Олена Довбенко

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ВАЛЮТНА АЛЬТЕРНАТИВА

Аналізується одна з найактуальніших економічних проблем України - формування перспективи грошово-фінансової системи в наступному десятилітті.

Стратегічним пріоритетом зовнішньоекономічної політики України в наступному десятилітті є європейська інтеграція нашої держави. У 2005 р. ми вже отримали від ЄС статус країни з ринковою економікою, розпочато переговори про спрощення візового режиму, укладено шість важливих галузевих угод, зокрема, у сфері космосу (щодо участі України у створенні європейської глобальної супутникової системи ГАЛІЛЕО), енергетики (Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі), транспорту (про деякі аспекти повітряного сполучення), безпеки тощо.

Виступаючи 9 лютого 2006 р. зі Зверненням до Верховної Ради, Президент України В.Ющенко зазначив, що "наступні кроки України у сфері європейської інтеграції продиктовані передусім національними інтересами. Це створення зони вільної торгівлі з ЄС у 2007 році, укладення Європейської угоди про асоціацію у 2008 році. Потім, після виконання Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС, набуття повноправного членства в ЄС" [1]. Цю думку поділяють понад 95 відсотків народних депутатів нового п'ятого скликання. Багато з них будуть "практичними справами, а не гаслами планомірно вести Україну до європейської інтеграції" [2].

Більше того, вже на початку квітня пролунав заклик європейських парламентарів до Єврокомісії розпочати переговори стосовно укладання угоди про створення Асоціації між Європейською співдружністю й Україною замість діючої угоди про партнерство та співробітництво. Зазначені дії засвідчують, що процес євроінтеграції стає все інтенсивнішим.

Актуальність статті визначена самою проблемою - як євровибір відіб'ється на грошово-фінансовій системі? Перед Україною дилема з двох альтернатив: будемо в ЄС і з гривнею чи в ЄС і з євро? Про цю геополітично-економічну проблему варто не лише говорити, але й прораховувати ймовірні кроки. Тим більше, що вже оголошені політичні декларації змушують робити відповідні теоретико-методологічні передбачення.

Щодо першої альтернативи, то практика свідчить про можливість перебування у Європейській співдружності країн зі своєю національною валютою. Серед держав-членів ЄС є країни, зокрема, Данія, Великобританія і Швеція, які не входять у зону євро. Високий добробут громадян у цих країнах (а виробництво ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності складає, відповідно, 32490, 31150 і 30590 дол. США [3]) служить серйозним застереженням перед імовірними ризиками погіршення життєвого рівня при входженні у зону євро. Тому їхні жителі, окремі впливові партії відмовляються від такого об'єднання. Водночас Україні, що знаходиться серед найбідніших держав континенту (з виробництвом ВВП на душу населення майже 6 тис. дол. США), навряд чи доцільно дотримуватися такої тактики.

Варто пам'ятати також висновки двох знаних вчених-експертів. Зокрема, лауреат Нобелівської премії Р.Манделл переконаний, що чим більша валютна зона, тим вища опірність її обмінного курсу будь-яким економічним потрясінням [4]. А Т.Бейоумі, розробляючи математичну модель оптимальної валютної зони, переконаний, що всі вигоди від об'єднання в [Монетарний] союз, що виражаються у зниженні трансакційних витрат, отримують тільки його учасники, тоді як всі збитки сповна лягають на регіони, які залишилися поза союзом, оскільки лише там в умовах жорсткості номінальної заробітної плати виникають спади виробництва [5].

Тепер щодо другої альтернативи. Відштовхуючись від означеної дилеми, можна змодельовати наступну перспективу. У політичному плані, перед Україною постає важкий суспільно-економічний виклик – втратити окремі атрибути своєї незалежності: національну грошову одиницю (гривню), уряду поступитися частиною свободи у проведенні грошово-кредитної політики і трансформація Національного банку. В економічному аспекті, виходячи з політичних декларацій про європейський вибір, потрібна чітка реакція на них. Інакше нас неминуче супроводжуватимуть асиметрія внутрішніх шоків, мобільності праці, мобільності капіталу, у використанні фіскальних інструментів, непередбачувані зсуви грошового попиту, різні спекулятивні процеси і проблеми контролю за грошовим ринком, постійні пошуки коштів на покриття затрат, зв'язаних з підтримкою валютних резервів, тощо.

Як зрівняти ступінь цієї асиметрії і чи довго так триватиме? Доти, доки не знімемо проблему запровадження євро. Не даремно всі 10 нових членів ЄС, які увійшли до нього у травні 2004 р. (Словенія, Чехія, Польща, Угорщина, Естонія, Словаччина, Хорватія, Латвія, Румунія, Болгарія) відразу висловили бажання приєднатися до Європейського монетарного союзу. Це означає, що східноєвропейські держави у перспективі замінять свою нині чинну національну валюту на євро. Більше того, Єврокомісія дозволила Словенії уже з 1 січня 2007 р. перейти на євро.

Звичайно, щоб домогтися реального вступу до Європейського валютного союзу, однієї політичної декларації замало. Треба виробити стратегію і відповідно до неї рухатися. На перший план виходить масштабна, складна і, головне, спільна робота вчених-економістів, урядовців,

банкiрів. Адже Україні, як і іншим державам, для входження до зони євро необхідно буде витримати 5 умов-критеріїв конвергенції, а саме:

- 1) інфляція не може перевищувати рівень, існуючий у трьох державах-членах з найстабільнішими цінами, більш ніж на 1 відсоток;
- 2) розміри бюджетного дефіциту мають становити не більш ніж 3 відсотки ВВП країни;
- 3) коливання обмінних курсів національних валют (за відсутності їх девальвації у попередні 2 роки) має бути у межах, встановлених для європейської валютної системи ("+" , "-" 2,25 %);
- 4) норма довгострокового прибутку не повинна перевищувати 2 відсотки від середньої норми прибутку трьох членів ЄС, які мають найнижчу норму прибутку;
- 5) національний борг не повинен перевищувати 60 відсотків ВВП.

Невиконання жодної із зазначених умов не наближає кандидатів до запровадження євро. Так, у травні 2006 р. заявку Литви відхилено через високий рівень інфляції – 2,63 %. Тому перед нами постає складне державне завдання, яке має комплексний характер. Адже одночасно прийдеється вирішувати теоретичні, прикладні, освітньо-просвітницькі питання.

Теоретичний аспект проблеми. Інтелектуальним підґрунтям для європейської спільної валюти стала теорія оптимальних валютних зон, розроблена Р.Манделлом. Згідно цієї теорії, якщо ступінь інтеграції країни у світову систему фінансових угод, руху факторів виробництва і товарних потоків високий, то фіксований валютний курс є більш ефективним засобом досягнення внутрішнього і зовнішнього балансу порівняно з плаваючим курсом. Кільком таким державам стає вигідно впровадити єдину валюту¹. У своїх дослідженнях Р.Манделл запропонував деякі фундаментальні, принципові параметри формування єврозони [6]. З-поміж них особливу увагу привертають необхідність високої економічної відкритості, тісних торгових зв'язків із країнами-партнерами та кореляції економічних циклів, які розвиваються в окремих країнах, з циклом, що властивий основному економічному потенціалу інтеграції.

Якщо з цього боку подивитися на Україну, то можна побачити, що ступінь відкритості та залучення нашої економіки до міжнародного поділу праці є досить великим і в цілому відповідає вимогам сучасної світової економіки (в усякому разі, якщо говорити про кількісні показники). Водночас, хоча Європейський союз уже став найбільшим торговельним та економічним партнером України, проте рівень наших торгових зв'язків із країнами ЄС, частка яких у зовнішньоторговельному обороті України складає 31 %, треба й надалі підвищувати. Ступінь кореляції національних економічних циклів із загальноєвропейськими трендами в країнах ЄС (коефіцієнт дорівнює 0,77) значно перевищував аналогічний показник для країн-претендентів (0,29), а для економіки України цей коефіцієнт ще нижчий. Наша економіка поки що живе не за "європейським розкладом". Не збігаються український та світовий цикли й у валютній галузі. Ось чому, якщо політично керівні структури країни з напрямом подальшого розвитку вже визначилися, то зволікання з науково-економічним забезпеченням приєднання до зони євро може вилитися у величезні фінансові втрати.

Прикладний аспект проблеми полягає, по-перше, в доцільності широкого обговорення тих асиметрій та відмінностей, які характеризують нашу державу. Адже один і той же режим запровадження євро не може бути реалізованим для будь-якої країни. Україна відрізняється своїми розмірами, рівнем відкритості у зовнішній торгівлі, мобільністю факторів виробництва, політичними традиціями. Відомий спеціаліст з валютного регулювання Й.Ішіяма вважає, що валютна інтеграція представляє собою динамічний, еволюційний процес, і було би помилкою міркувати про переваги входження даної країни у валютний союз тільки на основі статистичних оцінок вигод і втрат в частині цінової стабільності, зайнятості та рівноваги платіжного балансу [7]. Тому нам доцільно обговорювати не монетарний союз як даність, що склалася, а саму процедуру підготовки входження в союз. Прорахувати як досягти зазначених вище 5 умов-критеріїв конвергенції, гармонізувати і уніфікувати правові норми у валютній, фінансовій сферах.

По-друге. Нагальною є потреба в організації такої економічної політики державних регулюючих органів, що характеризується достатністю точної інформації, оброблених даних, на основі яких економічні суб'єкти формують свою поведінку та очікування. Тобто того, що складає суть транспарентності цієї політики [8]. Адже як відмітив у квітні 2006 р. виконавчий директор з економічних питань Національного банку України (НБУ) І.Шумило: "справжньою ключовою проблемою [нашої економіки є] непередбачуваність (не прогнозованість і нечіткість) економічної політики та інституційна слабкість державних і недержавних установ, які були і залишаються характерними для нашої держави впродовж усієї новітньої історії"[9].

Питання відкритості і транспарентності грошово-кредитної політики лягли в основу реформування центральних банків різних країн. Основні напрями таких змін зводяться до розширення відкритості цих інституцій, що дозволить: а) знизити асиметрію інформації та ринкову невизначеність; б) використовувати інформацію, опубліковану центральним банком як засіб комунікації, координуючий дії економічних суб'єктів; в) проводити всебічні дослідження недержавними установами, а значить, суспільними зусиллями розвивати аналітичний апарат самого центрального банку і поступово позбавлятися громадянами проблеми недосконалого знання про стан економіки та її структуру. У цьому напрямі варто спрямовувати економічну політику НБУ.

На державному рівні мають бути завчасно вироблені відповідні поради і рекомендації

¹ Враховуючи положення теорії оптимальних валютних зон, Китай, Південна Корея і Японія ведуть переговори про єдину валюту в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, яка ймовірно істотно назве АКЮ. Термін її запровадження залежатиме здебільшого від Китаю, поза як темпи економічного розвитку КНР найближчим часом спрогнозувати доволі складно.

висококваліфікованих спеціалістів та експертів. М.Довбенко згадує, коли у 1990-х рр. працював заступником, а згодом і директором "Західкоопбанку", як важливо мати чіткі сигнали НБУ. Адже у момент фактичного паралічу платежів між суб'єктами країн СНД, на жаль, ні від цієї інституції, ні науковців зрозумілої рекомендації не було. Самому прийшлося ініціювати, а потім і запроваджувати перші кореспондентські відносини між "Західкоопбанком" і банками Молдови, Росії, Білорусії. Нині банкам України вкрай потрібна чіткість і зрозумілість перспективи від НБУ, методологічна допомога знадобиться також.

Освітньо-просвітницький аспект проблеми. Для нашого єднання з Європейською співдружністю навіть Указу Президента чи рішення Верховної Ради про європейський вибір недостатньо. Має бути усвідомлений вибір кожного громадянина на референдумі, проведення якого є обов'язковою умовою європейської інтеграції. Водночас акад. В.Гесць підтверджує, що ступінь достатності сучасних економічних знань в Україні складає лише 15,4 % [10]. Ось чому інтелектуальна частина економічної громадськості має допомогти майже кожному громадянину сформулювати усвідомлену позицію. Конкретним кроком у справі реалізації цього процесу могло б стати звернення до економічної нобелелогії. Цей розроблений М.Довбенком спецкурс новітніх економічних знань [11] уже читають у Харківському держуніверситеті, проводиться підготовча робота для запровадження в Київському національному економічному університеті імені В.Гетьмана. Але цього замало, потрібно нарощувати масштабну освітньо-просвітницьку роботу.

Таким чином, є нагальна необхідність активізувати організаторську роботу з підготовки до трансформації грошово-фінансового сектору України. Якщо виходити з того, що 61 % населення підтримує ідею вступу нашої країни в Європейський союз [12], то можна стверджувати - суспільство очікує продуманого науково-економічного бачення майбутнього валютної системи. Для цього варто створити координуючий орган - Міжвідомчу комісію з питань приєднання України до Європейського монетарного союзу. По-суті, можемо вийти на вироблення стратегії не лише економічного об'єднання Європи і України, але й єднання в середині себе. Виходячи з намагань Президента і нового складу народних депутатів, політичне підґрунтя є.

Література

1. www.president.gov.ua. 2. Передвиборна програма Партії регіонів. www.cvk.gov.ua. 3. М.Згуровський. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку. // Дзеркало тижня, №19(598), 2006.-С.14. 4. Роберт А. Манделл. План створення європейської валюти. Євро - дитя Манделла? Теорія оптимальних валютних зон: Сборник статей: Пер. с англ. - М.: Дело, 2002.-С.158. 5. Т.Бейоуми. Математическая модель оптимальной валютной зоны.-С.288. 6. Мочерний С.В., Довбенко М.В. Історія економічних вчень (Сучасна економічна думка). Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доповнене.-Львів: "Новий Світ - 2000", 2005.-488с. 7. Юсикхиди Ішияма. Теорія оптимальних валютних зон: обзор. Євро - дитя Манделла? Теорія оптимальних валютних зон: Сборник статей: Пер. с англ.-М.: Дело, 2002.-С.242. 8. Довбенко М.В. Про послідовність і транспарентність економічної політики. // Економічна теорія, № 2, 2005.-С.107-114. 9. І.Шумило. Лікувати причини, а не симптоми. // Дзеркало тижня, №16-17 (595-596, 2006.-С.10. 10. В.М.Гесць. Взаємодія довіри і розвитку. // Економічна теорія, № 2, 2005.-С. 6. 11. Довбенко М.В. Сучасна економічна теорія (Економічна нобелелогія): Навчальний посібник.-К.: "Академія", 2005.-336с. 12. Н.Паніна. Демократизація в Україні та помаранчева революція у дзеркалі громадської думки. // Дзеркало тижня, № 19 (598), 2006.-С.20.

Myhaylo Dovbenko, Olena Dovbenko

EUROINTEGRATION OF UKRAINE: CURRENCY ALTERNATIVE

This article analyses one of the most actual economic problem in Ukraine - shaping the perspective of monetary-financial system in the next decade.

УДК 339.5.01

Зоряна Бойко

ВНУТРІШНЬОСЕКТОРНА ТА МІЖСЕКТОРНА ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

У статті аналізується товарна та географічна структура зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС-25, визначається рівень міжсекторної та внутрішньосекторної торгівлі між нашою країною та ЄС-25; оцінюється вплив ІІІ на торгові потоки; визначаються фактори, що перешкоджають розвитку внутрішньосекторної торгівлі України з країнами ЄС-25 та обґрунтовується напрямки підвищення ефективності присутності країни на ринку ЄС.

Зазвичай вважається, що кожна країна, беручи участь у міжнародній торгівлі, експортує товари для виготовлення яких найбільш сприятливими є її факторозабезпеченість, технологія клімат та імпортує товари, для виготовлення яких її національні характеристики є менш сприятливими. Така торгівля називається міжсекторною. Проте основана частина експорту та імпорту індустриальних країн відноситься до одного сектору промисловості, тобто характеризується внутрішньосекторними торговими потоками, що не вписується в рамки класичних та неокласичних теорій міжнародної торгівлі. Тому, із 60-х рр. минулого століття починає зароджуватися новий напрямок в теорії міжнародної торгівлі - нова теорія торгівлі, що дає можливість краще пояснити напрямки торгових потоків між країнами.

На думку автора, аналіз зовнішньої торгівлі України повинен обов'язково передбачати декомпозицію на міжсекторну та внутрішньосекторну. Зазначені види торгівлі знаходяться під впливом різних визначальних факторів. В контексті досягнення однієї із основних цілей зовнішньої політики України - інтеграції у ЄС та враховуючи те, що одним із найважливіших індикаторів зрілості країни до інтеграції є рівень внутрішньосекторної торгівлі, надзвичайно актуальним є його визначення щодо торгівлі України з країнами ЄС.

Метою даного дослідження є виявлення основних тенденцій зовнішньої торгівлі України